

Željko Lovrinčević
 Davor Mikulić
 Jelena Budak*

UDK 330.341:32 (497.5)
 JEL Classification 018, R38
 Izvorni znanstveni rad

PODRUČJA POSEBNE DRŽAVNE SKRBI U HRVATSKOJ - RAZLIKE U REGIONALNOJ RAZVIJENOSTI I DEMOGRAFSKO-OBRAZOVNE KARAKTERISTIKE

Konzistentna i učinkovita politika uravnoteženog regionalnog razvika izuzetno je važna za dalji razvitak Hrvatske. Sadašnju situaciju karakterizira veoma visoka razina koncentracije ukupne gospodarske aktivnosti u Gradu Zagrebu (30% ukupnog bruto domaćeg proizvoda). U područjima posebne države skrbi (PPDS) živi 15,3% stanovništva Hrvatske. Demografske i obrazovne karakteristike PPDS izrazito su nepovoljne, premda raznolike, ovisno o pojedinim skupinama PPDS. Analiza korelacije rangova (Spearmanov koeficijent) pokazuje postojanje slabe korelacije između udjela stanovništva koje živi u PPDS pojedinih županija i razine razvijenosti županija mjerene bruto domaćim proizvodom po stanovniku godine 2001. To ukazuje na pojavu sve značajnijih odstupanja stvarne ekonomske snage nekih područja od potrebe njihova uvrštavanja u PPDS. Posebno je to izraženo u pojedinim županijama, u kojima prevladavaju PPDS tzv. prve i druge skupine. Kod PPDS tzv. treće skupine nema takvih odstupanja, pa stoga valja očekivati da će se u nadolazećem razdoblju cjelokupan sustav kriterija za određivanje PPDS morati sve više približavati jasnim kriterijima treće skupine. To su kriteriji ekonomske razvijenosti, demografski kriterij i kriterij intenziteta strukturnih prilagodbi.

Ključne riječi: područja posebne državne skrbi, regionalni BDP, korelacija ranga

---

* Ž. Lovrinčević, dr. sc., znanstveni suradnik; D. Mikulić, dr. sc., znanstveni suradnik i J. Budak, mr. sc., asistent, svi iz Ekonomskog instituta, Zagreb. Članak primljen u uredništvo: 15. 3. 2004.

Uvod

Često se u novije vrijeme spominje nedostatak konzistentne regionalne politike razvitka Hrvatske kao jedan od osnovnih problema. No, do danas nisu postojala pouzdana statistička istraživanja po međunarodno priznatoj metodologiji koja bi uopće utvrdila razlike u regionalnoj razvijenosti i poslužila kao polazište za formuliranje iste u kontekstu nadolazećih integracijskih procesa. U međuvremenu je Hrvatska pokušala po određenim kriterijima formulirati sustav potpore područjima posebne državne skrbi (PPDS), želeći ujednačiti brzinu regionalnog razvitka. Kao zamjena poslužili su pojedini indikatori fiskalnog kapaciteta, demografski indikatori i izloženost ratnim stradanjima.

Cilj je ovoga rada utvrditi postojanje veze između razine regionalne razvijenosti mjerene bruto domaćim proizvodom po stanovniku po županijama i adekvatnosti postojećih kriterija za utvrđivanje područja od posebne državne skrbi.

Osnovna je hipoteza da ne postoji uska korelacija između razine regionalne razvijenosti pojedinih županija i sustava PPDS koji je utvrđen na osnovi drugih karakteristika dok još podaci o regionalnom bruto domaćem proizvodu nisu bili niti raspoloživi. Drugim riječima, sadašnji je sustav definiranja PPDS uz postojeće kriterije potrebno doraditi, jer su se ukupne gospodarske okolnosti značajnije promijenile. Time se promijenila i pozicija u smislu gospodarske razvijenosti u ovom trenutku definiranih područja posebne državne skrbi.

Rad je strukturiran tako da su u prvome dijelu prikazani kraća metodološka osnovica i izračun prvog regionalnog bruto domaćeg proizvoda (BDP) od stjecanja samostalnosti. BDP prikazan je po pojedinim županijama za godinu 2001. Korištena je standardna EUROSTAT-ova metodologija za izračun regionalnog BDP.

Potom je prikazana analiza PPDS po pojedinim demografskim i obrazovnim karakteristikama. Na kraju rada testiraju se korelacije između rangova županijskih razina razvijenosti mjerenih BDP-om po stanovniku i rangova pojedinih PPDS kako ih zakonodavac definira.

Regionalne razine razvijenosti pojedinih hrvatskih županija - bruto domaći proizvod po stanovniku

Jedan od ciljeva politike Europske unije (EU) jest smanjenje ekonomskih i socijalnih razlika između regija u EU. Za utvrđivanje stvarne ekonomske razvijenosti regija prijeko su potrebne pouzdane i dosljedne regionalne statistike. Na osnovi odgovarajućih i međusobno usporedivih statističkih podataka, odnosno regionalnih

računa, moguće je donositi odluke o razvijenosti pojedinih regija i o distribuciji sredstava iz namjenskih fondova za poticanje ekonomskog razvitka nedovoljno razvijenih regija. Republika Hrvatska preuzela je potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju u listopadu godine 2001. obvezu izrade regionalnog BDP do godine 2006.

Regionalni računi predstavljaju regionalnu raščlambu odgovarajućih računa za ukupno gospodarstvo neke zemlje. Pri izradi regionalnih računa primjenjuje se isti ili djelomično prilagođen skup pravila koja predstavljaju okvir za nacionalne račune cijelog gospodarstva. To znači da se koriste međunarodno priznati i usuglašeni standardi za Europske zemlje (European System of Accounts ESA, 1995).

Osnovno načelo koje se primjenjuje pri izradi regionalnih računa jest da se bruto dodana vrijednost alocira onoj regiji koja je rezidentna za proizvodnu jedinicu za koju se radi obračun. To je osnovno načelo za obračun bruto dodane vrijednosti i bruto investicije u fiksni kapital na razini pojedine regije. To je načelo također u skladu s određenjem rezidentnosti proizvodnih jedinica koje određuje i ESA 1995.

Države članice koriste se različitim metodama za procjenu regionalne bruto dodane vrijednosti. Primjena određene metode ovisi o kvaliteti raspoloživih izvora podataka na razini regija. Korištenje različitih metoda ne mora značajno utjecati na kvalitetu ili na usporedivost podataka. Regionalizacija se može provesti primjenom metode "bottom-up", "top-down" ili mješovitom metodom.

Metoda "bottom-up" ili rastuća metoda procjene regionalnih agregata uključuje prikupljanje podataka na razini lokalnih poslovnih jedinica zbrajanjem kojih se dolazi do regionalne vrijednosti agregata. Zbrojene regionalne vrijednosti moraju dati odgovarajuću nacionalnu vrijednost agregata. Metoda nosi naziv "bottom-up" zbog toga što se podaci za obračun agregata izravno prikupljaju na razini lokalne poslovne jedinice, tj. odozdo (detaljna razina) prema višoj razini agregacije.

Metoda "top-down" (od više razine agregacije na nižu) odnosi se na raspodjelu nacionalnih podataka između regija bez izdvajanja lokalnih poslovnih jedinica. Agregati na nacionalnoj razini raspodjeljuju se na regionalnu razinu korištenjem indikatora koji moraju biti što je moguće bliži varijabli koja se procjenjuje. Na primjer, nadnice i plaće mogu biti raspodijeljene na regije korištenjem podatka o ukupnoj zaposlenosti pomnoženim s prosječnim zaradama iz različitih statističkih izvora.

Metoda "bottom-up" najmanje se upotrebljava. Uvijek postoje nepotpuni podaci, a oni se onda moraju popunjivati korištenjem pristupa "top-down". Slično tome, većina metoda "top-down" često uključuje podatke iz veoma opsežnih izvora na isti način kao i kod procjena "bottom-up". Upravo zbog tih razloga proizlazi najučestalija upotreba mješovite metode izračuna BDP. Za potrebe izračuna regio-

nalnog BDP u Hrvatskoj za godinu 2001. po županijama i djelatnostima korištena je upravo mješovita metoda obračuna (Lovrinčević i Mikulić, 2003.).

Tablica 1.

RANGIRANJE ŽUPANIJA PREMA VISINI BRUTO DOMAĆEG
PROIZVODA PO STANOVNIKU, 2001.

Županije	BDP po stanovniku HRK	BDP po stanovniku EUR	BDP po stanovniku PPP EUR
Grad Zagreb	65.821	8.811	15.343
Istarska	50.246	6.726	11.712
Primorsko-goranska	43.860	5.872	10.224
Koprivničko-križevačka	38.571	5.163	8.991
PROSJEK RH	37.328	4.997	8.701
Varaždinska	35.467	4.748	8.267
Dubrovačko-neretvanska	33.709	4.513	7.858
Sisačko-moslavačka	32.350	4.331	7.541
Karlovačka	31.638	4.235	7.375
Međimurska	31.020	4.153	7.231
Ličko-senjska	29.920	4.005	6.974
Virovitičko-podravska	29.802	3.990	6.947
Krapinsko-zagorska	29.445	3.942	6.864
Bjelovarsko-bilogorska	29.251	3.916	6.818
Osječko-baranjska	28.941	3.874	6.746
Splitsko-dalmatinska	28.351	3.795	6.609
Požeško-slavonska	27.573	3.691	6.427
Zadarska	26.979	3.612	6.289
Zagrebačka	25.390	3.399	5.918
Šibensko-kninska	23.806	3.187	5.549
Brodsko-posavska	22.774	3.049	5.309
Vukovarsko-srijemska	21.653	2.899	5.047

Napomena: Za izračun BDP po stanovniku, EUR, uzet je prosječan devizni tečaj godine 2001.; HRK/EUR=7,47. Za izračun BDP po stanovniku PPP, EUR, uzet je paritet kupovne moći godine 2001.; HRK/EUR=4,29, prema podacima WIIW.

U Tablici 1. prikazano je rangiranje županija prema veličini bruto domaćeg proizvoda po stanovniku. U prvome stupcu prikazani su podaci u kunama, u drugo-

me stupcu u eurima, a u trećem je stupcu dan prikaz BDP županija po stanovniku prema paritetu kupovne moći u eurima¹. Iznad prosjeka Republike Hrvatske samo su četiri županije i to Grad Zagreb, Istarska, Primorsko-goranska i Koprivničko-križevačka županija. BDP prema paritetu kupovne moći Grada Zagreba, od 15.343 EUR na razini je od 75% prosjeka EU, uključujući i zemlje koje ulaze u EU u prvom krugu proširivanja (EU+ACC). Taj je prosjek godine 2001. iznosio 20.515 EUR. Istarska i Primorsko-goranska županija prelaze polovinu prosjeka EU+ACC. Istarska je županija na razini od 57% prosjeka, a Primorsko-goranska na 50%. Ukupno je Republika Hrvatska na 42% prosjeka EU+ACC. Prema pokazatelju BDP prema paritetu kupovne moći po stanovniku na začelju su Šibensko-kninska sa 5.549 EUR, Brodsko-posavska sa 5.309 EUR i na posljednjem je mjestu Vukovarsko-srijemska županija sa 5.047 EUR.

Definiranje i obuhvat područja posebne državne skrbi - PPDS

U prethodnom dijelu rada kratko je prikazan osnovni indikator regionalne razvijenosti pojedinih županija i napravljeno je njihovo rangiranje. Slijedi prikaz nastanka, razvitka i analiza današnjih PPDS, i zatim kraća analiza indikatora na osnovi kojih su pojedina područja ušla u tu kategoriju².

Područja posebne državne skrbi u Hrvatskoj inicijalno su utvrđena kao područja državnog teritorija Republike Hrvatske koja su zbog agresije u tijeku Domovinskoga rata i stanja okupiranosti pretrpjela štete ratnog razaranja i suočila su se s teškim demografskim, socijalnim i gospodarskim problemima. Institucionalizacija PPDS započela je godine 1996. donošenjem Zakona o područjima posebne državne skrbi. U razdoblju od godine 1996. do danas, obuhvat PPDS mijenjao se u skladu s promjenama okolnosti u tim i drugim dijelovima Hrvatske, tako da današnja PPDS obuhvaćaju i jedinice lokalne samouprave koje nisu izravno pretrpjele posljedice agresije, ali zaostaju u razvitku od drugih dijelova Hrvatske (Starc i sur, 2003.). Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o područjima posebne državne skrbi od srpnja godine 2002., određuju se PPDS u tri skupine:

---

¹ Koncept pariteta kupovne moći - PPP (purchasing power parity) koristi se za izračunavanje usporedivih razina blagostanja. To zato što podaci iskazani u tekućim cijenama podrazumijevaju različite nacionalne razine cijena i utjecaj tečajnih režima.

² U Hrvatskoj postoje zakonom definirana tri teritorijalna područja od interesa i pod posebnom zaštitom Republike Hrvatske: otoci (Zakon o otocima, NN 34/99), brdsko-planinska područja (Zakon o brdsko-planinskim područjima, NN 12/02, NN 32/02, NN 117/03) i područja posebne državne skrbi (Zakon o područjima posebne državne skrbi, pročišćeni tekst, NN 26/03). Ovaj se rad odnosi samo na jedno od navedenih područja, na područja posebne državne skrbi.

Prvoj skupini pripadaju u tijeku Domovinskoga rata okupirana područja gradova i općina koja se nalaze neposredno uz državnu granicu, a gradsko/općinsko središte nije od državne granice udaljeno više od 15 kilometara zračne linije i nema više od 5000 stanovnika prema popisu pučanstva iz godine 1991., kao i sva preostala tada okupirana područja gradova, općina i naselja hrvatskog Podunavlja.

U drugoj su skupini područja gradova, općina i naselja koja su bila okupirana za vrijeme Domovinskog rata, a nisu određena u prvoj skupini.

Trećoj skupini pripadaju općine koje zaostaju u razvitku u odnosu na druge dijelove Hrvatske, na osnovi četiri kriterija razvijenosti:

- kriterij ekonomske razvijenosti, koji se odnosi na područja koja gospodarski zaostaju mjereno pokazateljima poput parcijalnih podataka o pojedinim oblicima dohotka stanovništva i prihoda jedinica lokalne samouprave,
- kriterij strukturnih poteškoća, koje se očituju izrazitim problemima nezaposlenosti i gospodarskog restrukturiranja,
- demografski kriterij, mjereno pokazateljima gustoće naseljenosti, kretanja stanovništva, vitalnim indeksom, dobnom i obrazovnom strukturom stanovništva, i drugo,
- posebni kriteriji, za granične općine koje su se promjenom republičke u državnu granicu suočile s razvojnim poteškoćama i za općine s miniranim područjem.

Postupak ocjenjivanja pripadnosti trećoj skupini prema razrađenim pokazateljima provodi nadležno ministarstvo jednom godišnje, na osnovi čega Vlada RH donosi odluku o potvrđivanju ili odbacivanju statusa pripadnosti općine trećoj skupini posebne državne skrbi. Prva odluka Vlade o područjima posebne državne skrbi treće skupine donesena je u studenome 2002. godine. Tom su odlukom, po demografskom kriteriju PPDS u Hrvatskoj proglašene i neke općine iz razvijenijih županija u Hrvatskoj, a zanimljivo je uočiti da nijedna općina nije stekla status PPDS po posebnom kriteriju. Opći kriterij obuhvata PPDS iz Zakona jest da najviše do 15% ukupnoga stanovništva Hrvatske može biti obuhvaćeno sustavom PPDS. Na PPDS nalazi se ukupno 170 jedinica lokalne samouprave. U 10 gradova samo neka naselja imaju status pripadnosti PPDS. Popis jedinica dan je u Prilogu 1 na kraju rada.

U ovome dijelu prikazana su osnovna demografska i obrazovna obilježja stanovništva na PPDS, uz izabrane indikatore gospodarske razvijenosti. Najprije su zasebno obrađena demografska i obrazovna struktura i napravljena usporedba i svojevrsno rangiranje po županijama po izabranim kriterijima. Zatim su u nastavku postojećim pokazateljima demografske i obrazovne strukture dodani još izabrani kriteriji gospodarske razvijenosti, pa su sva tri čimbenika prikazana zajedno kao sintetički izraz stanja na PPDS.

Na kraju su radi kompleksnog sagledanja složenosti problema na pojedinim PPDS u obzir uzete i veličine PPDS u pojedinim županijama, pored prije navedenih kriterija iz prva dva dijela. Upravo udjele PPDS usporedit ćemo na svršetku rada s razinama regionalnog BDP-a po županijama kao zaključno razmatranje o adekvatnosti postojećeg sustava određivanja PPDS.

Demografska struktura stanovništva na PPDS

U PPDS prema popisu stanovništva godine 2001., živjelo je ukupno 679.657 stanovnika, što čini 15,3% ukupnoga stanovništva Hrvatske. Od toga u prvoj skupini živi 217.876 stanovnika (32,1%), u drugoj skupini 264.031 stanovnika (38,8%), a u trećoj 197.750 (29,1%). Ukupno promatrajući udio stanovnika svih triju skupina u ukupnome broju stanovnika u pojedinoj županiji, može se zaključiti da postoje velike razlike među županijama. Primjerice, u Primorsko-goranskoj županiji u PPDS područjima živi samo 0,32%, u Istarskoj 1,04% ukupnoga stanovništva, a sa druge strane, u Ličko-senjskoj živi 76,7%, odnosno u Vukovarsko-srijemskoj 58,3% (Tablica 2.). Samo jedna županija - Grad Zagreb, koji ima dualni status grada i županije, nema u svome sastavu općinu ili naselje PPDS kategorije. Najviše stanovnika u PPDS nastanjeno je u Vukovarsko-srijemskoj (119,406 stanovnika), Osječko-baranjskoj (87,050 stanovnika) i u Sisačko-moslavačkoj županiji (79.603 stanovnika).

Prosječna starost stanovnika u PPDS iznosi u prvoj skupini 40,6 godina, u drugoj 40,7 godina, a u trećoj je skupini prosjek starosti 39,8 godina i u njoj je demografska slika samo neznatno lošija od prosjeka Republike Hrvatske (39,3 godine). Prosječna je starost stanovnika na sva tri PPDS područja 40,4 godine, što je 1,1 godina više od prosjeka RH. Istovremeno je udio populacije u dobi od 15 ili više godina na sva tri područja PPDS iznosio 82,5%, a na razini RH on je nepovoljniji i iznosi 83%. To ukazuje na smanjenje udjela tzv. srednje generacije (radno-sposobnog stanovništva) na područjima PPDS zbog ratnih događanja. Postojanje problema demografske starosti u PPDS područjima posebno je naglašeno u drugoj skupini PPDS. Iznimku čine naselja, odnosno općine, u kojima su uglavnom doseljeni Hrvati s Kosova (Voćin, Đulovac) i gdje udio stanovništva u dobi od 15 ili više godina iznosi svega oko 70%, dok je prosjek RH 82,9%.

Općenito je dobna struktura na PPDS povoljnija u urbanim i prigradskim naseljima od strukture u ruralnim područjima.

Obrazovna struktura stanovništva na PPDS

Obrazovna struktura stanovništva PPDS znatno je nepovoljnija u odnosu na prosjek RH. Bez škole je 5,9% stanovnika u prvoj skupini, 7,3% u drugoj skupini, a

u trećoj je skupini bez škole 6,3% stanovništva u dobi od 15 ili više godina. Prosjek RH iznosi 2,9% stanovnika bez škole u dobi od 15 ili više godina.

Izraženiji je problem obrazovne strukture u izabranim općinama treće skupine Koprivničko-križevačke i Zagrebačke županije te Virovitičko-podravske, Bjelovarsko-bilogorske i Krapinsko-zagorske županije. Problem postojanja stanovništva bez škole manje je izražen u županijama istočne Slavonije, u Ličko-senjskoj, Primorsko-goranskoj, Sisačko-moslavačkoj i u Dubrovačko-neretvanskoj županiji.

Oko 49,7% stanovnika u dobi od 15 ili više godina na PPDS ima završenu osnovnu školu, što je više od prosjeka RH (37,5%). Stanovništvo u cjelini gledano na PPDS ima u većini slučajeva elementarnu pismenost (osnovna škola), jer ta kategorija obuhvaća ne samo one sa završenom osnovnom školom, već i ljude sa 3, odnosno 5 ili 7 razreda završene osnovne škole. Situacija se naglašeno mijenja kako se promatra viša razina obrazovanja, tako u PPDS fakultet ili više obrazovanje ima 5,3% stanovništva, a u Hrvatskoj 11,9% stanovništva, u dobi od 15 ili više godina. Fakultetska ili viša naobrazba, na PPDS locirana je najvećim dijelom u gradovima (Vinkovci, Osijek, Zadar, Vukovar).

Uzevši zajedno, čak je 56,3% stanovništva sa 15 ili više godina na PPDS ili bez škole ili ima završenu osnovnu školu, taj je prosjek na razini RH, uključujući PPDS u prosjek, 40,4%.

U Tablici 2. prikazan je pregled stanja u županijama prema demografskoj situaciji i razini educiranosti stanovništva na PPDS područjima. Kao indikator razine educiranosti izabran je udio osoba sa završenom srednjom školom i fakultetom ili više u broju stanovnika u dobi od 15 ili više godina. Kao indikator demografske situacije uzet je udio mlađih od 15 godina u ukupnom stanovništvu nekog PPDS područja u pojedinim županijama. Županije su rangirane od 1 do 20 prema navedenim pokazateljima (tablica 2), uz napomenu da viši rang znači bolju situaciju (veći udio stanovništva sa srednjom školom, fakultetom ili više, odnosno kod demografije viši udio osoba mlađih od 15 godina u ukupnom stanovništvu).

Tablica 2.

OSNOVNI POKAZATELJI DEMOGRAFSKE I OBRAZOVNE STRUKTURE STANOVNIŠTVA 1. 2. I 3. SKUPINE PPDS

Županija	Ukupno PPDS	Ukupno stanovnika	Udio PPDS u stanovništvu županije (u %)	Prosječna starost na PPDS (u godinama)	Udio stanovništva u dobi od 15 ili više godina prema obrazovnoj strukturi (u %)				Udio stanovništva u dobi od 15 ili više godina u ukupnom broju stanovnika (u %)	
					Bez škole	Osnovna škola	Srednja škola	Fakulteti i više		Nepoznato
I. PRVA SKUPINA	217.876	1.792.327	12,2	40,6	5,9	46,7	40,6	6,3	0,5	83,7
1. Sisačko-moslavačka	23.755	185.387	12,8	44,6	10,3	50,4	34,3	4,7	0,4	85,6
2. Karlovačka	16.960	141.787	12,0	41,8	12,6	50,5	31,9	3,9	1,2	84,1
3. Ličko-senjska	6.548	53.677	12,2	42,1	6,7	46,2	40,1	6,7	0,3	83,1
4. Brodsko-posavska	2.999	176.765	1,7	40,4	4,1	52,4	39,6	3,1	0,8	80,7
5. Osječko-baranjska	67.715	330.506	20,5	40,1	4,0	47,0	41,9	6,7	0,3	83,9
6. Šibensko-kninska	670	112.891	0,6	54,0	27,6	48,8	20,4	1,0	2,3	91,5
7. Vukovarsko-srijemska	87.645	204.768	42,8	39,7	4,5	45,8	42,5	6,7	0,5	83,4
8. Splitsko-dalmatinska	2.705	463.676	0,6	43,7	23,3	40,5	31,7	4,1	0,4	86,4
9. Dubrovačko-neretvanska	8.879	122.870	7,2	37,4	2,5	34,9	52,0	9,8	0,8	80,2
II. DRUGA SKUPINA	264.031	1.731.402	15,2	40,7	7,3	46,1	39,7	6,3	0,6	82,4
1. Sisačko-moslavačka	55.848	185.387	30,1	41,3	2,9	37,5	47,1	11,9	0,7	83,0
2. Karlovačka	20.065	141.787	14,2	43,7	6,4	50,7	36,9	5,6	0,5	85,7
3. Bjelovarsko-bilogorska	19.820	133.084	14,9	39,5	5,3	57,8	32,5	3,9	0,5	82,1
4. Ličko-senjska	27.041	53.677	50,4	42,8	4,9	45,6	41,0	7,8	0,7	84,1
5. Virovitičko-podravska	7.733	93.389	8,3	36,8	5,9	57,6	32,4	3,8	0,3	77,5
6. Požeško-slavonska	25.445	85.831	29,6	40,0	4,2	52,0	38,0	5,2	0,6	82,0
7. Brodsko-posavska	6.543	176.765	3,7	40,1	9,2	52,6	34,5	3,2	0,5	81,7
8. Zadarska	37.359	162.045	23,1	38,6	12,1	43,4	39,6	3,8	1,1	79,8
9. Šibensko-kninska	37.201	112.891	33,0	41,8	12,0	41,3	39,9	6,1	0,7	81,8
10. Splitsko-dalmatinska	4.116	463.676	0,9	40,5	16,4	36,8	43,0	3,1	0,7	81,7
11. Dubrovačko-neretvanska	22.860	122.870	18,6	39,5	1,6	32,0	51,0	15,0	0,5	82,8

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001. godine, DZSRH.

Tablica 2.

OSNOVNI POKAZATELJI DEMOGRAFSKE I OBRAZOVNE STRUKTURE STANOVNIŠTVA I. 2. I 3. SKUPINE
PPDS (NASTAVAK)

Županija	Ukupno PPDS	Ukupno stanovnika	Udio PPDS u stanovništvu županije (u %)	Prosječna starost na PPDS (u godinama)	Udio stanovništva u dobi od 15 ili više godina prema obrazovnoj strukturi (u %)				Udio stanovništva u dobi od 15 ili više godina u ukupnom (u %)	
					Bez škole	Osnovna škola	Srednja škola	Fakulteti i više		Nepoznato
III. TREĆA SKUPINA	197.750	3.472.928	5,7	39,8	6,3	57,9	31,9	2,9	1,0	81,3
1. Zagrebačka	7.374	309.696	2,4	44,1	4,9	65,0	27,3	2,3	0,4	85,5
2. Krapinsko-zagorska	3.012	142.432	2,1	42,0	1,8	62,2	32,9	2,8	0,2	85,4
3. Karlovačka	8.601	141.787	6,1	44,5	2,9	62,5	31,4	2,4	0,8	87,0
4. Varaždinska	13.287	184.769	7,2	39,0	2,5	56,4	38,0	2,9	0,2	82,4
5. Koprivničko-križevačka	2.035	124.467	1,6	40,1	3,1	70,5	24,2	1,6	0,5	82,7
6. Bjelovarsko-bilogorska	6.216	133.084	4,7	41,7	5,2	70,6	21,5	2,3	0,5	83,4
7. Primorsko-goranska	985	305.505	0,3	47,6	2,5	49,5	40,9	6,9	0,1	87,8
8. Ličko-senjska	7.602	53.677	14,2	46,3	4,4	63,1	28,4	3,4	0,7	87,4
9. Virovitičko-podravska	18.925	93.389	20,3	41,7	5,4	63,6	27,7	2,2	1,1	83,0
10. Požeško-slavonska	3.386	85.831	3,9	44,0	14,1	60,7	21,7	2,3	1,2	84,9
11. Brodsko-posavska	33.820	176.765	19,1	37,7	4,8	58,4	32,9	3,0	0,9	79,0
12. Zadarska	6.967	162.045	4,3	38,6	8,4	44,1	42,5	4,4	0,6	80,2
13. Osječko-baranjska	19.335	330.506	5,9	38,4	5,8	62,0	29,0	2,4	0,8	79,4
14. Šibensko-kninska	2.160	112.891	1,9	50,4	34,1	40,2	21,7	2,9	1,1	88,9
15. Vukovarsko-srijemska	31.761	204.768	15,5	36,8	8,5	56,1	30,7	2,9	1,8	78,5
16. Splitsko-dalmatinska	20.825	463.676	4,5	39,3	10,4	47,2	37,0	3,9	1,5	80,5
17. Istarska	2.164	206.344	1,0	43,4	3,4	60,0	30,0	6,3	0,3	84,5
18. Dubrovačko-neretvanska	4.071	122.870	3,3	38,3	5,2	48,7	40,3	3,5	0,3	79,4
19. Međimurska	5.224	118.426	4,4	38,0	1,7	56,2	39,3	2,1	0,7	80,8
IV. SVEUKUPNO PPDS	679.657	3.658.315	18,6	40,4	6,6	49,7	37,7	5,3	0,7	82,5
V. HRVATSKA UKUPNO	679.657	4.437.460	15,3	39,3	2,9	37,5	47,1	11,9	0,7	83,0

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001. godine, DZSRH.

Gospodarska razvijenost PPDS u kombinaciji s demografskom i obrazovnom strukturom

U ovome dijelu pored postojećih indikatora demografske i obrazovne strukture, dodan je indikator ekonomske razvijenosti. Kao indikator ekonomske razvijenosti korišten je tzv. fiskalni kapacitet pojedinog PPDS mjereno tekućim prihodima lokalnog proračuna po stanovniku. Tekući prihodi dijele se na porezne i neporezne. Od poreznih su najznačajniji porez na dohodak i porez na dobit, a kod neporeznih javljaju se različite komunalne naknade, ugovori po posebnim propisima, boravišne pristojbe i brojni drugi u financijskom smislu manje značajni prihodi.

U Tablici 3. prikazano je rangiranje županija kad se, pored demografskog i pokazatelja obrazovanosti, u obzir uzme i pokazatelj ekonomske razvijenosti (tekući prihodi proračuna lokalne jedinice po stanovniku).

U cjelini gledano, kada u obzir uzmemo demografski čimbenik, obrazovnu strukturu i ekonomski kriterij i kada izračunamo nevaganu sredinu tih pokazatelja, ponajbolja je situacija u PPDS Dubrovačko-neretvanske, Zadarske i Sisačko-moslavačke županije. Najlošija je situacija u PPDS Koprivničko-križevačke (Gornja Rijeka), Krapinsko-zagorske (Kraljevec na Sutli, Zagorska Sela) i Bjelovarsko-bilogorske županije. Prve dvije navedene županije imaju mjesta iz treće skupine PPDS i veoma mali udio područja PPDS u ukupnom stanovništvu (manje od 2,1% stanovništva), problem je izraženiji kod Bjelovarsko-bilogorske županije (19,6% stanovništva na PPDS). Županije sa značajnijim udjelom PPDS i s istovremeno lošom demografskom i ekonomskom slikom, ali i strukturom razine obrazovanja, jesu Karlovačka županija (32,2%) i Virovitičko-podravska županija (28,5%).

Tablica 3.

**REDOSLIJED ŽUPANIJA PREMA SINTETIČKOM POKAZATELJU SLOŽENOSTI DEMOGRAFSKE
SITUACIJE, RAZINE OBRAZOVANJA STANOVNIŠTVA I EKONOMSKE RAZVIJENOSTI U PPDS
(NIŽI RANG ZNAČI LOŠIJU SITUACIJU)**

Županija	Rang obrazovanje 1	Rang demografija 2	Rang tekući prihodi proračuna po stanovniku 3	Ukupno 4=1+2+3	Rang ukupno 5	Udio PPDS u stanovništvu županije (u %) 6
Koprivničko-križevačka	1	9	1	11	1	1,6
Krapinsko-zagorska	5	3	8	16	2	2,1
Bjelovarsko-bilogorska	4	11	7	22	3	19,6
Varaždinska	10	10	2	22	4	7,2
Karlovačka	8	4	11	23	5	32,2
Zagrebačka	2	2	20	24	6	2,4
Virovitičko-podravska	3	16	5	24	7	28,5
Istarska	6	6	16	28	8	1,0
Primorsko-goranska	18	1	10	29	9	0,3
Osječko-baranjska	15	8	6	29	10	26,3
Brodsko-posavska	7	20	3	30	11	24,5
Međimurska	12	18	4	34	12	4,4
Požeško-slavonska	9	12	14	35	13	33,6
Splitsko-dalmatinska	11	17	9	37	14	6,0
Ličko-senjska	17	5	18	40	15	76,7
Šibensko-kninska	14	13	13	40	16	35,5
Vukovarsko-srijemska	16	14	12	42	17	58,3
Sisačko-moslavačka	19	7	17	43	18	42,9
Zadarska	13	19	15	47	19	27,3
Dubrovačko-neretvanska	20	15	19	54	20	28,9

Iz Tablice 3. proizlazi da je, što se tiče obrazovne strukture, najbolja situacija u Dubrovačko-neretvanskoj (Dubrovnik, Konavle, Ston, Župa Dubrovačka), potom u Sisačko-moslavačkoj (Petrinja, Glina, Sisak-naselja, Hrvatska Kostajnica), u Primorsko-goranskoj (Brod Moravice), u Ličko-senjskoj (Gospić, Otočac), u Vukovarsko-srijemskoj i u Osječko-baranjskoj Županiji (Osijek-naselja, Beli Manastir). Najlošija je situacija u pojedinim mjestima (pretežno iz treće skupine) Koprivničko-križevačke, Zagrebačke i Virovitičko-podravске županije. Loša je edukacijska struktura i u gradovima i općinama prve i druge grupe poput Brodsko-posavske županije (Dragalić i Stara Gradiška), odnosno Splitsko-dalmatinske (Hrvace, Vrlika). U cjelini gledano, u onim PPDS u kojima nalaze gradovi, odnosno pojedina naselja u sustavu PPDS prve i druge skupine, obrazovna je struktura mnogo povoljnija za cijelu županiju. Što su PPDS više ruralnog karaktera, to su u pravilu i obrazovne strukture lošije.

Kada se radi o demografskoj slici, u okviru područja PPDS prve i druge skupine ponajbolje izgledaju Virovitičko-podravska (Voćin) i Šibensko-kninska (Knin) županija. To su područja u koja su naseljeni Hrvati s Kosova, pritom je ostatak Županije, osim navedenih mjesta, uglavnom veoma star. Relativno dobru sliku ima i Brodsko-posavska županija. Sa druge strane, demografska je slika ponajteža u Karlovačkoj (Vojnić, Slunj, Plaški, Krnjak), zatim u Ličko-senjskoj (Otočac, Lovinac, Udbina) i u Osječko-baranjskoj županiji (velika većina općina). Najteža demografska slika prevladava u prostoru Like, Gorskog Kotara i istočne Slavonije.

U okviru treće skupine PPDS, gdje je jedan od kriterija formiranja te skupine bila demografska slika, najlošije su općine u Šibensko-kninskoj županiji (Unešić), u Primorsko-goranskoj (Brodске Moravice), u Ličko-senjskoj (Brinje, Perušić) i u Karlovačkoj županiji (Bosiljevo, Ribnik). Povoljnija demografska struktura u okviru treće skupine prevladava u Vukovarsko-srijemskoj županiji (Otok-Vinkovci), zatim u Brodsko-posavskoj županiji (Gundinci, Bebrina), u Osječko-baranjskoj županiji (Semeljci, Satnica Đakovačka) i u Dubrovačko-neretvanskoj županiji.

Iako u pojedinim županijama, osobito sjeverne i sjeverozapadne Hrvatske i Istre, PPDS čine mali udio u ukupnome stanovništvu županije, a nalaze se u trećoj skupini PPDS, u njima demografska, obrazovna i gospodarska struktura izgledaju lošije nego u prve dvije skupine PPDS, u kojoj su uglavnom područja stradala u Domovinskom ratu.

U odnosu na rangiranje županija samo po demografskom i obrazovnom kriteriju, uvođenje je ekonomskih kriterija značajnije promijenilo situaciju nabolje u Istarskoj, Zagrebačkoj i donekle u Sisačko-moslavačkoj i Ličko-senjskoj županiji. Sa druge se strane uvođenjem ekonomskih kriterija značajnije pogoršala situacija u Međimurskoj i Varaždinskoj županiji koje ipak imaju veoma mali postotni udio PPDS u stanovništvu županije, pa je očito riječ o izboru pojedinačnih općina iz treće skupine s velikim problemima u inače dobro razvijenim županijama.

O fiskalnom kapacitetu pojedinih županija valja primijetiti da se na samom vrhu nalazi Zagrebačka županija zbog specifičnog položaja prstena Grada Zagreba. Isto tako županije poput Dubrovačko-neretvanske, Primorsko-goranske, Istarske i Zadarske imaju u okviru PPDS područja iznadprosječne visoke tekuće prihode proračuna lokalnih jedinica vlasti po stanovniku, a to zbog turističkih obilježja tih područja. Istovremeno im je, osim u Istarskoj županiji, obrazovna struktura također iznadprosječna, a demografska slika je veoma raznolika (izraženo loša u Primorsko-goranskoj i u Istarskoj županiji, i bolja u Zadarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i u Dubrovačko-neretvanskoj županiji), u okviru grupe PPDS područja na razini Republike Hrvatske. Sve su navedene županije smještene uz more.

Rezultati prikazani u Tablici 3. pokazuju da rangiranje po kriterijima tekućih prihoda po stanovniku i obrazovne strukture korespondira po rangovima (osim u slučaju nekoliko općina, u kojima su ostvareni tekući prihodi po stanovniku rezultat prihoda po posebnim ugovorima, npr. Pisarovina), dok korespondencija s demografskim kriterijem nije značajna. To je očekivani rezultat, jer je ekonomska snaga, pored ostalih čimbenika, primarno rezultat razine obrazovanja stanovništva, a demografska je slika jednako loša u većini PPDS.

Korelacija razine razvijenosti mjerena regionalnim BDP i struktura PPDS

U ovome dijelu rada valjalo bi testirati postojanje očekivane korelacije između visine razine regionalnog BDP po županijama i udjela stanovništva u PPDS po pojedinim županijama. Naime, ako je sustav kriterija za izbor PPDS dobro postavljen, tada udio stanovništva koje živi u takvim područjima mora reflektirati veoma dobro ukupnu razvijenost pojedine županije mjerene regionalnim BDP po stanovniku. Svi prije navedeni kriteriji za izbor tih područja (ratna stradanja, demografski kriterij, snaga lokalnih proračuna, odnosno posebni kriteriji) morali bi se oslikati jasno kroz visok/nizak udio stanovništva PPDS u pojedinoj županiji, odnosno visok/nizak BDP po stanovniku pojedine županije.

U Tablici 4. prikazani su podaci o BDP po stanovniku po županijama i rangirani su. Rang jedan znači najmanji BDP po stanovniku (Vukovarsko-srijemska županija). Zatim su prikazani udjeli stanovnika koji su obuhvaćeni PPDS-om u stanovništvu pojedine županije. Rang 1 označuje najtežu situaciju, odnosno najveći udio stanovništva županije koje živi na PPDS području (Ličko-senjska županija).

Tablica 4.

BDP PO STANOVNIKU PO ŽUPANIJAMA I UDIO STANOVNIKA
PPDS PO ŽUPANIJAMA - RANGОВИ, 2001.

Županija	BDP po stanovniku HRK	Rang BDP po stanovniku	Udio stanovnika PPDS u županiji (u %)	Rang udio stanovnika PPDS u županiji	Razlika rangova
Vukovarsko-srijemska	21.653	1	58,3	2	-1
Brodsko-posavska	22.774	2	24,5	11	-9
Šibensko-kninska	23.806	3	35,5	4	-1
Zagrebačka	25.390	4	2,4	16	-12
Zadarska	26.979	5	27,3	9	-4
Požeško-slavonska	27.573	6	33,6	5	1
Splitsko-dalmatinska	28.351	7	6,0	14	-7
Osječko-baranjska	28.941	8	26,3	10	-2
Bjelovarsko-bilogorska	29.251	9	19,6	12	-3
Krapinsko-zagorska	29.445	10	2,1	17	-7
Virovitičko-podravska	29.802	11	28,5	8	3
Ličko-senjska	29.920	12	76,7	1	11
Međimurska	31.020	13	4,4	15	-2
Karlovačka	31.638	14	32,2	6	8
Sisačko-moslavačka	32.350	15	42,9	3	12
Dubrovačko-neretvanska	33.709	16	28,9	7	9
Varaždinska	35.467	17	7,2	13	4
Koprivničko-križevačka	38.571	18	1,6	18	0
Primorsko-goranska	43.860	19	0,3	20	-1
Istarska	50.246	20	1,0	19	1

Ako testiramo postojanje korelacije rangova između razina BDP po županijama i udjela PPDS stanovništva u županiji Spearmanovom korelacijom ranga, dobivamo empirijsku vrijednost od 0,4015. Taj koeficijent nije značajan na razini signifikantnosti 97,5%, jer je teoretska vrijednost 0,450. On postaje signifikantan tek na razini 95%, jer je teoretska vrijednost 0,377. Budući da je ovdje riječ o određivanju, odnosno posebnom odabiru PPDS od zakonodavca, valjalo je očekivati mnogo višu razinu signifikantnosti. Stoga se s pravom postavlja pitanje izbora kriterija za PPDS zbog slabe korelacije rangova između veličine BDP po stanovniku po županijama i udjela PPDS stanovništva po pojedinim županijama.

Analiziramo li ponajveća odstupanja (razlike rangova) u Tablici 4., uočiti ćemo da postoje županije koje imaju preveliki postotak stanovništva u PPDS u odnosu na očekivani postotak prema veličini BDP i županije koje imaju premali udio stanovništva obuhvaćen u PPDS u odnosu na veličinu BDP.

Kada govorimo o županijama koje imaju preveliki udio stanovništva u PPDS, to su po veličini razlika u rangovima: Sisačko-moslavačka (razlika u rangovima +12), Ličko-senjska (+11), Dubrovačko-neretvanska (+9) i Karlovačka (+8). Razlika u rangovima u županijama Ličko-senjskoj i Sisačko-moslavačkoj nastaje ponajprije zbog tzv. druge skupine PPDS, a to su primarno područja cijelih gradova koja su bila okupirana za vrijeme Domovinskoga rata, a nisu određena u prvoj skupini i imaju više od 5000 stanovnika. Kod Ličko-senjske županije riječ je o cjelovitima Gospiću i Otočcu, a kod Sisačko-moslavačke županije riječ je o Glini, Novskoj, Petrinji i Sunji. Istovremeno te dvije županije stoje mnogo bolje glede pozicije BDP po stanovniku: Ličko-senjska ima rang 12, a Sisačko-moslavačka 15. Za Karlovačku županiju izraženo je odstupanje ranga između razine razvijenosti (rang 14) i ranga udjela stanovnika (rang 6). Nije očit neki razlog klasificiranja u neku od triju skupina PPDS kao uzrok, jer su sve tri skupine jednako zastupljene, već je primarni razlog relativno visok rang BDP po stanovniku (rang 14), što stvara tako izraženu razliku između BDP po stanovniku i udjela stanovništva na PPDS području u županiji. Za Dubrovačko-neretvansku županiju primarni je razlog visokog odstupanja je dobar rang BDP po stanovniku (16).

Nasuprot tome jesu županije u kojima je premali udio stanovništva u PPDS, mjereno razinom BDP po stanovniku. To su Zagrebačka (-12), Brodsko-posavska (-9), Krapinsko-zagorska (-7) i Splitsko-dalmatinska (-7) županija. Za te se županije moglo očekivati da imaju zbog razine razvijenosti veći udio stanovništva u PPDS. Sliku u velikoj mjeri o udjelima PPDS stanovništva u ukupnom stanovništvu pojedine županije određuje to jesu li po pojedinim županijama cijeli gradovi ušli u PPDS ili ne. Kod Zagrebačke županije riječ je o poziciji županije - prstena oko izrazito najrazvijenije hrvatske županije - Grada Zagreba. Veoma visoka razina dnevnih migracija i veoma visok udio poljoprivrede dovode do situacije u kojoj je fiskalna slika lokalnih jedinica vlasti znatno bolja nego gospodarska snaga same županije. Sve jedinice PPDS u Zagrebačkoj županiji pripadaju tzv. trećoj skupini u kojoj su identificirani izraženi demografski problemi i strukturni problemi. Zbog razlike rangova očito je da u okviru Zagrebačke županije postoje još neke lokalne jedinice koje bi po ovom kriteriju morale ući u PPDS treće skupine. Slično, ali u nešto blažoj mjeri, vrijedi i za Krapinsko-zagorsku županiju. U Brodsko-posavskoj županiji visoka razlika u rangovima proizlazi prije svega iz veoma niskoga BDP po stanovniku (rang 2), odmah poslije Vukovarsko-srijemske županije. No, za razliku od demografski veoma stare Zagrebačke županije, Brodsko-posavska je po strukturi stanovništva mlada hrvatska županija, pa je stoga i problem veoma niskog ranga BDP po stanovniku izražen u visokoj stopi nezaposlenosti. Posljednja županija u

nizu županija kod kojih je premali udio stanovništva u PPDS u odnosu na BDP po stanovniku jest Splitsko-dalmatinska županija. U toj je županiji primarno riječ o područjima iz tzv. treće skupine PPDS. Iako ima mali udio PPDS stanovništva u udjelu stanovništva cijele županije, zbog neobuhvaćanja većih mjesta u županiji PPDS okvirom i zbog izraženih strukturnih problema cijele županije, udio je stanovništva obuhvaćenog PPDS veoma mali (rang 14) u odnosu na BDP po stanovniku (rang 7).

U ostalim županijama, Vukovarsko-srijemskoj (-1), Šibensko-kninskoj (-1), Zadarskoj (-4), Požeško-slavonskoj (+1), Osječko-baranjskoj (-2), Bjelovarsko-bilogorskoj (-3), Virovitičko-podravskoj (+3), Međimurskoj (-2), Varaždinskoj (+4), Koprivničko-križevačkoj (0), Primorsko-goranskoj (-1), Istarskoj (+1), odstupanja veličine razvijenosti mjerene BDP po stanovniku i udjela stanovništva na PPDS nisu velika i ukazuju na primjeren sustav određivanja kriterija za ulazak u kategoriju PPDS.

Zaključak

U cjelini gledano, sve županije osim Grada Zagreba, imaju područja posebne državne skrbi. Razina koncentracije gospodarske aktivnosti u Hrvatskoj velika je i Grad Zagreb čini 30% bruto domaćeg proizvoda Hrvatske, odnosno ima za 76% višu razinu BDP po stanovniku od prosjeka Hrvatske. U tom se kontekstu gotovo sve ostale županije, osim Istarske, Primorsko-goranske i Koprivničko-križevačke, doimaju veoma nerazvijenima. No, u okviru sadašnjeg sustava PPDS valja uočiti da postojeći sustav kriterija za razvrstavanje u PPDS samo u određenoj mjeri oslikava stvarnu snagu pojedinih županija. Spearmanov koeficijent korelacije ranga između rangiranja županija po udjelu PPDS stanovništva u stanovništvu županije i visini BDP po stanovniku županije nizak je, i iznosi 0,4015, pa je značajan tek na razini 95%, a nije značajan na razini 97,5 ili više. Naime, vidi se da se s odmakom vremena stvaraju diskrepancije između stvarne snage područja koja su ušla u tzv. prvu i drugu skupinu PPDS i njihove potrebe da se ondje stvarno nalaze. To su županije koje prema veličini BDP po stanovniku imaju udio stanovništva u PPDS veći od očekivanoga. Tu pripadaju županije središnje Hrvatske (Karlovačka, Sisačko-moslavačka i Ličko-senjska županija), jednako kao i pojedine županije na moru (Dubrovačko-neretvanska županija). Za njih je karakteristično da prevladavaju uglavnom područja druge, odnosno prve skupine PPDS.

Sa druge strane, postoje županije u kojima je udio PPDS stanovništva manji od očekivanoga prema gospodarskoj snazi županija mjerenu BDP po stanovniku. To je donekle ispravljeno uvođenjem područja treće skupine, gdje demografski,

strukturni i posebni kriteriji otkrivaju značajno postojanje tzv. crnih rupa u hrvatskom gospodarskome prostoru županija središnje Hrvatske u kojima nije bilo ratnih djelovanja za vrijeme Domovinskoga rata (Krapinsko-zagorska županija i Zagrebačka županija). No, zbog raznolikih se demografskih kretanja problem nedovoljne razvijenosti čini podcijenjenim u Brodsko-posavskoj županiji. U nadolazećem će razdoblju, očito zbog potreba kvalitetnijeg vođenja regionalne politike, biti potrebno u potpunosti redefinirati nove kriterije za razvrstavanje lokalnih jedinica u sustav PPDS koji će se primarno zasnivati na indikatorima ekonomske snage, na demografskim trendovima i tzv. strukturnim indikatorima.

LITERATURA

1. Bariner, M.I, Regional statistics: an essential tool for European regional policy, Sigma 2000/1.
2. Decand, G., Regional policy and statistics – a long story, SIGMA 2000/1.
3. http://www.eu-datashop.de/download/EN/sigma/sig_1_00.pdf (10.03.2004.)
4. European Regional Statistics – Reference Guide (2003), Eurostat.
5. http://www.eu-datashop.de/download/DE/klassifi/ncronos/thema1/reg_guid.pdf (10.03.2004.)
6. Europski sustav nacionalnih računa, ESA 1995. Commission of the European Communities, Luxemburg 1996.
7. Human development report Croatia 2002 , UNDP, Sveučilišna tiskara d.o.o. Zagreb.
8. Lovrinčević, Ž., Mikulić, D. (2003). Uvođenje i primjena sustava nacionalnih računa - Obračun regionalnog BDP-a Hrvatske za 2001. godinu, Zagreb, Ekonomski institut, Zagreb i Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske
9. Narodne novine, različita izdanja, <http://www.nn.hr> (08.03.2004.)
10. Ministarstvo financija Republike Hrvatske, <http://www.mfin.hr> (08.04.2004.)
11. Plan provedbe Sporazuma o pridruživanju EU.
12. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001. <http://www.dzs.hr/Hrv/Popis%202001/popis20001.htm> (10.03.2004.)
13. Projekt Nomenklatura prostornih jedinica za statistiku (dokument Radne grupe, 2002.), Državni zavod za statistiku, Zagreb.
14. Regional Accounts Methods Gross value-added and gross fixed capital formation by activity, Eurostat, Luxembourg 1995.

15. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Republike Hrvatske i EU, svibanj, 2001.
16. Starc, N. i sur. (2003.). Analiza gospodarstva u područjima posebne državne skrbi, Zagreb, Ekonomski institut, Zagreb
17. Sustav nacionalnih računa 1993, DZS RH, Zagreb 1997.

Prilog 1.
PODRUČJA POSEBNE DRŽAVNE SKRBI, PO ŽUPANIJAMA I SKUPINAMA PPDS, STANJE PROSINCA 2002.

Skupina PPDS	Sisačko-moslavačka	Karlovačka	Zadarska	Osječko-baranjska	Vukovarsko-srijemska	Dubrovačko-neretvanska	Šibensko-kninska	Virovitičko-podravska	Bjelovarsko-bilogorska	Ličko-senjska
1	Donji Kuruzari Dvor Gvozđ Hrvatska Dubica Hrvatska Kostajnica Jasenovac Majur Topusko	Cetingrad Rakovica Slunj Vojnić		Antunovac Beli Manastir Bilje Čeminac Darda Draž Erdut Ernestinovo Jagodnjak Kneževi Vinogradi Osijek (4)* Petlovac Popovac Šodolovci	Bogdanovci Borovo Ilok Lovas Markušica Negoslavci Nijenci Nuštar Stari Jan-kovci Tompojevci Tordinci Tovarnik Trpinja Vinkovci (1)* Vukovar	Dubrovačko Primorje Župa Dubrovačka	Civljane Kijevo			Donji Lapac Plitvička Jezera
2	Glina Novska Petrinja Sisak (5)* Sunja	Bartilovići Josipdol Karlovac (33)* Krnjak Lastinja Plaški Saborsko Tounj	Benkovac Gračac Jasenice Lišane Ostrovičke Novigrad Obrovac Polača Poličnik Posedarje Stankovci Škrabrnje Zadar (2)* Zemunik Donji			Dubrovnik (25)* Konavle Ston	Biskupija Drniš Ervenik Kistanje Knin Promina Ružić Skradin Vodice (3)*	Čačinci Mikleuš Slatina (3)* Virovitica (1)* Voćin	Daruvar (2)* Đulovac Grubišno Polje Sirač Velika Pisanica Veliki Grđevac	Gospić Lovinac Otočac Udbina Vrhovine

Prilog 1.

**PODRUČJA POSEBNE DRŽAVNE SKRBI, PO ŽUPANIJAMA I SKUPINAMA PPDS, STANJE PROSINCA 2002.
(NASTAVAK)**

Skupina PPDS	Šišačko-moslavačka	Karlovačka	Zadarska	Ošječko-baranjska	Vukovarsko-srijemska	Dubrovačko-neretvanska	Šibensko-kninska	Virovitičko-podravska	Bjelovarsko-bilogorska	Ličko-senjska
3		Bosiljevo Generalski Stol Netretić Ribnik	Galovac Pakoštane Starigrad	Levanjska Varoš Podgorač Podravska Moslavina Punitovci Satnica Đakovačka Semeļjci Tmava Vladislavci	Babina Greda Drenovci Gunja Vođinci Vrbanja Otok	Pojezerje Kula Norin- ska Zažablje	Unešić	Gradina Sopje Sušopolje Crnac Čađavica	Zrinski Topolovac Berek Ivanska	Brinje Perušić

* u zagradi naveden broj naselja jedinice lokalne samouprave koja pripadaju PPDS

Izvor: Zakon o područjima posebne državne skrbi - pročišćeni tekst, NN 26/03, Odluka o potvrđivanju statusa pripadnosti općina trećoj skupini područja posebne državne skrbi, NN 138/02

Prilog 1.
PODRUČJA POSEBNE DRŽAVNE SKRBI, PO ŽUPANIJAMA I SKUPINAMA PPDS, STANJE PROSINCA 2002.
 (NASTAVAK)

Skupina PPDS	Zagrebačka	Krapinsko-zagorska	Istarska	Koprivničko-križevačka	Primorsko-goranska	Varaždinska	Međimurska	Požesko-slavonska	Šplitsko-dalmatinska	Brodsko-posavska
1									Vrlika	Dragalić Stara Gradiška
2								Brestovac Lipik Pakrac Velika	Hrvace	Gornji Bogičevci Okučani
3	Pisarovina Pokupsko Žumberak	Kraljevec na Sutli Zagorska Sela	Grožnjan Lanišće Oprtalj	Gornja Rijeka	Brodске Moravice	Cestica Donja Voća Bednja	Dekanovec Podturen	Čaglin	Cista Provo Proložac Lečevica Lokvičići Otok Runovići Zagvozd Pigmet	Bebrina Gundinci Klakar Oprisavci Sikirevci Slavonski Šamac Velika Kopanica Vrbje Cernik Ortovac

* u zagradi naveden broj naselja jedinice lokalne samouprave koja pripadaju PPDS

Izvor: Zakon o područjima posebne državne skrbi - pročišćeni tekst, NN 26/03, Odluka o potvrđivanju statusa pripadnosti općina trećoj skupini područja posebne državne skrbi, NN 138/02

AREAS OF SPECIAL STATE CONCERN IN CROATIA- REGIONAL DEVELOPMENT DIFFERENCES AND THE DEMOGRAPHIC AND EDUCATIONAL CHARACTERISTICS

Summary

A coherent and effective policy of balanced regional development is of vital importance for future growth of Croatia. Current situation is characterised by a very high concentration of economic activity in the City of Zagreb, accounting for 30% of total GDP figure. Areas of Special State Concern (ASSC) represent 15,3% of the total population in Croatia. Demographic and educational characteristics of these areas vary, but are overall of unsatisfactory standard, largely depending on the group within the ASSC. Correlation rank analysis (Spearman's coefficient) indicates a weak correlation between the population size of the ASSC in different counties and the level of development of these counties, measured by GDP per capita in 2001. This signifies the appearance of a major gap between the real economic strength of certain areas and the justification of their ASSC classification. This is especially evident in the counties containing areas of the so called first and second group. Areas of the third group do not demonstrate such discrepancies, and it can be therefore expected, that in the future the ASSC criteria will have to adapt to the clear criteria structure of the third group. These criteria are economic development, demographic considerations and the intensity of structural adjustments.

Keywords: Areas of Special State Concern, Regional GDP, Correlation rank analysis